

■ ■ ■ Vi skal ikke undervurdere kostnaden og kraften i den type terroralarm som PST slo i sommer.

Tilgjengelig og tvetydig

FREDAGSKRONIKK
OLA KVALØY

Vi var på vei til Bergen da terrorarmen gikk 24. juli. Etter fredelige dager på Hardangervidda, hadde vi lovet jentene litt byferie. På radioen fikk vi høre at Bergen kanskje var ekstra utsatt på grunn av Tall Ships Races og masse folk. Typisk terrormål, fikk vi vite. Jentene oppdaterte seg på VG Nett og leste om andre mulige terrormål. Myndighetsbygninger, transportknutepunkter, signalbygg.

Nå burde vi ihvertfall ikke ta Fløibanen neste dag, mente eldstejenta på snart 13, hun fikk ikke sove den kvelden.

Jeg fortalte henne om Daniel Kahneman, psykologen som fikk nobelpris i økonomi i 2002. Han bodde i Israel i en periode hvor det hadde forekommet flere episoder med selvmordsbomber på busser. Han kjente statistikken. 1,3 millioner tok bussen hver dag. Sjansen for å bli drept i en ordinær bilulykke var langt større enn å bli drept av en selvmordsbomber. Han kjente likevel ubehag og frykt så snart han var i nærheten av en buss.

Kahneman og hans kompanjong Amos Tversky utviklet teorien om «the availability heuristic» (kan oversettes med «tilgjengelighetsregelen»), og viste gjennom en rekke tankeeksperimenter og spørreundersøkelser at vi har en sterk tendens til å overvurdere sannsynligheten for hendelser som får mye oppmerksomhet. Hjer-teinfarkt dreper dobbelt så mange som alle ulykkeshendelser tilsammen, men 80 prosent av oss tror at det er ulykkene som tar flest liv.

Slik sett er terror perfekt egnet til å spre frykt. Vi hører om det stadig vekk, vi har bilder i hodet av fly som flyr inn i

■ **TERRORTRUSSEL.** Politiet var godt synlig under The Tall Ships Races-arrangementet i Bergen tidligere i sommer. Foto: Marit Hommedal, NTB Scanpix

skyskrapere, og vi kan alle se for oss å være blant de rammede.

Mediene vet selvsagt å selge på denne frykten. Vi klikker og skroller og oppdaterer oss på farene. Mens vi loffet rundt på Torgallmenningen kunne smarttelefonen fortelle at luftrommet over Bergen var stengt. «Kommer tilbake med mer», sto det så, i en god stund, før vi omsider fikk vite at det ikke var noen ny trusselvurdering som lå bak, men at vi sannsynligvis ville få en oppdatert trusselvurdering i løpet av dagen.

Da PST slo terroralarm var det ikke bare denne tilgjengelighets tyranni vi ble utsatt for. Vi fikk også testet vår evne til å takle det tvetydige. «Vi har (...) opplysninger som tyder på at en eventuell terrorhandlung mot Norge er planlagt gjennomført innen kort tid – antagelig dreier det seg om få dager. Vi har ingen informasjon om hvem, hvordan, hvilket mål eller på hvilken måte et slikt eventuelt angrep er planlagt gjennomført.»

Slik gikk meldingen ut fra PST. Den var såkalt «uspesi-

fikk», og den formildet usikkerhet, snarere enn risiko. Og her er en forskjell: Vi liker usikkerhet enda mindre enn vi liker risiko. Med risiko har vi å gjøre med kjente sannsynligheter, ved usikkerhet er også sannsynlighetsvurderingen ukjent.

I et kjent eksperiment fra 1961 viste doktorgradsstipendiaten Daniel Ellsberg (som

Vi liker usikkerhet enda mindre enn vi liker risiko

senere ble berømt for å lekke «The Pentagon Papers», hemmelighetsstemplede dokumenter om Vietnamkrigen) at folk er mer villige til å satse penger på at de trekker en rød ball opp av kurven hvis de vet at kurven inneholder 50 røde og 50 blå baller, enn hvis de bare vet at det er totalt 100 røde og blå baller i kurven. Dette kalles «ambiguity aversjon», eller «tvetydighetsaversjon» på norsk. Vi avskyr det usikre, det

tvetydige. Risiko derimot, tåler vi mer av.

Terrorister vet å spille på vår aversjon mot det tvetydige. Dessverre vil ofte myndigheter som skal forebygge terror også ty til tvetydighetens angstfremmende språk. Tidligere forsvarsminister i USA, Donald Rumsfeld, som klarte å øke forsvarsbudsjettet mer enn noen før ham, behersket nettopp dette:

«As we know, there are known knowns; there are things that we know that we know. We also know there are known unknowns; that is to say we know there are some things we do not know. But there are also unknown unknowns, the ones we don't know we don't know.»

Sitatet er fra februar 2002, og siden fulgte et tiår med stadige fargekodete terroralarmer. Blå for «vaktson», gul for «høynet», rød for «alvorlig». Fox News rapporterte fargen daglig.

Terrorarmen og trusseloppdateringene som gikk her i Norge disse varme sommerdagene i slutten av juli er som orsmå krusninger å regne i forhold til de gjentagende trusler og alarmer som går til stadighet rundt om i verden. Men vi skal ikke undervurdere kostnaden og kraften i den type trusselvurdering som PST lot offentligheten få tilgang til 24. juli i år. Sakte, men sikkert, reduseres tilliten mellom folk.

Sakte, men sikkert, godtar vi mer overvåkning. Det koster, sannsynligvis mer enn det smaker.

■ *Ola Kvaløy, professor i økonomi, Handelshøgskolen ved Universitet i Stavanger og NHH*

FLERE INNLEGG
Side 34–36

Gjestekommentar
Mer strøm fra solen

Ole Martin Lørvik

Innlegg
Ingen «mastersyke»
Kjell G. Salvanes

Hvor er næringslivets plass?
Harald J. Andersen

Våken, men ikke bråvåken
Eirik Wærness

FREDAGSKRONIKKEN

KAREN HELENE ULLTVEIT-MOE

MARI REGE

ALEXANDER CAPPELEN

SIMEN MARKUSEN

OLA KVALØY

KATRINE LØKEN

BÅRD HARSTAD

Epost: debatt@dn.no Telefaks: 22 00 11 10
Hovedinnlegg/kronikk: Maks 4500 tegn
inklusive mellomrom Underinnlegg/replikk:
Maks 1500 tegn (ca. 250 ord)
Legg ved portrettfoto

■ Alt stoff som leveres til Dagens Næringsliv, må produseres i henhold til Vær varsom-plakaten.
■ Dagens Næringsliv betinger seg retten til å lagre og utgi alt

stoff i avisen i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere.
■ Redaksjonen forbeholder seg retten til å forkorte innsendte manuskripter.

Debattinnlegg honoreres ikke.
Debattansvarlig:
Anna Werenskjold
tlf. 22 00 10 59
debatt@dn.no